

PÄÄPUOLUSTUSLINJANA JÄNGYNJÄRVEN TASA –

SALPA-ASEMA VÄLIRAUHAN AIKAISESSA OPERATIIVISESSA SUUNNITTELUSSA

Johdanto

Operatiivinen suunnittelu, myös välirauhan aikana toteutettu, on harvinainen aihe koska, että kaikki sitä koskevat suunnitelmat ovat olleet salaisia. Mutta tämä ei ole pääsyy siihen, miksi otsikon mukaiseen aihealueeseen ei ole kohdistunut varsinaista tutkijaryntäystä. Kyllähän salaisilla asiakirjoilla on aina kiinnostavuusarvoa.

Aihe on harvinainen ensisijaisesti siksi, että pääosa sotahistoriallisesta tutkimuksesta ja kirjallisuudesta on kohdistunut tilanteisiin, joissa on taisteltu; torjuttu vihollista tai hyökätty – voitettu tai hävitty. Sotahistoriaan liittyy kuitenkin paljon hiljaista työtä, jota on tehty pimennysverhojen ja suljettujen ovien takana ja esikuntaluolissa. Jos näitä suunnitelmia ei ole jouduttu toimeenpanemaan tai niistä asemista jouduttu ampumaan ja etenään jos niistä on varsin nopeasti siirrytty toisiin tehtäviin, niin se ei sitten olekaan niin kiinnostavaa, että siitä kannattaisi tutkimuksia tehdä tai vaikkapa esitelmiä pitää.

Sotaa edeltänyttä operatiivista suunnittelua on tutkittu perusteellisesti esimerkiksi Reino Arimon toimesta. Välirauhan aikaista operatiivista suunnittelua on enemmän tutkittu oikeastaan hyökkäysvaiheen valmisteluja koskien.

Koko Salpa-asemaa koskeva operatiivinen suunnittelu olisi tässä yhteydessä liian laaja aihe käsiteltäväksi. Tässä artikkelissa sivutaan koko asemaan kohdistuneesta suunnittelusta, jotta hahmotetaan Salpa-aseman ja operatiivisen suunnittelun välinen yhteys.

Artikkelin tärkeimpänä rajauksena on yhtymä, jota käsitellään. Aiheena on I armeijakunnan ja sen alaisten joukkojen vuosina 1940–1941 tekemä operatiivinen suunnittelu ennen kaikkea Kivijärven ja Saimaan välisten Vetjän ja Rutolan lohkojen puolustamiseksi. Vaikka kyse on vain yhden suojajoukkoprikaatin vastualueesta ja kahden pataljoonan lohkoista, edustaa tämä esimerkki kohtuullisen hyvin ainakin Salpa-aseman eteläisimpään siipeen liittynyttä operatiivista suunnittelua.

Varusmieskoulutusta antaneen ja suojajoukoksi suunnitellun 1. prikaatin tehtäviin kuului talvisodan jälkeen määritetyllä pääpuolustuslinjalla Vetjän lohkolle ryhmittäminen, linnoitusjalkaväen perustaminen ja kouluttaminen sekä alueen linnoitustykistön hallinta. Artikkelissa luodaan kuva harvemmin esillä olleesta, lyhyeksi jääneestä ajanjaksosta, jolloin pääasemassa tässä tapauksessa Jängynjärven tasalla valmistauduttiin ”aseistetun rauhan” aikana torjumaan puna-armeijan ylivoimainen hyökkäys.

Tarkastelu ulottuu ajallisesti talvisodan päättymisestä 13. maaliskuuta 1940 jatkosodan alkamista edeltäneisiin päiviin.

Seuraavaksi on hieman avattava esitelmässä käytettyjä käsitteitä.

Operatiivisella suunnittelulla tarkoitetaan rauhan ja myös sodan aikana tapahtuvaa sotilaallisen voiman käytön suunnittelua. Se ei kuitenkaan ole aikalaiskäsite, vaan oikeammin pitäisi puhua *puolustussuunnittelusta*. *Puolustussuunnitelmakaan* ei ole aivan oikea käsite, koska ohjesäännöissä sillä tarkoitettiin yksittäisen joukon puolustustaistelun valmisteluun ja suoritukseen perustuvaa asiakirjaa. Käsite on kuitenkin vakiintunut tutkimukseen sisältäen myös koko valtakunnan puolustamiseksi laaditut suunnitelmat. Puolustussuunnittelussa 1920- ja 1930-luvuilla laadittuja keskeisimpiä asiakirjoja kutsutaan yleisesti *keskityssuunnitelmiksi*, vaikka ne eivät rajoitu pelkkään joukkojen siirtoon. *Operaatio-suunnitelma* ohjasi kenttäarmeijan keskittämisen jälkeistä toimintaa.

Kenttäarmeijan uudelleenjärjestelyt talvisodan jälkeen ja maavoimien operatiivinen tehtävä

Kun talvisota päättyi 13. maaliskuuta 1940, määritettiin yhtymille vain ylimalkaiset alueet, minne niiden oli vetäydyttävä. Karjalan kannaksella talvisodassa taistelleiden joukkojen vetäytyminen uuden rajan taakse alkoi 14. maaliskuuta 1940. Jälkijoukot pysyivät asemissa seuraavan päivän aamukuuteen saakka.

Päämaja antoi 16. maaliskuuta 1940 käskyn sotatoimiyhtymien uudelleenjärjestelyistä. Talvisodan aikaisen Kannaksen Armeijan esikunnasta muodostettiin 19. maaliskuuta 1940 Maavoimien esikunta. Maavoimien komentajaksi nimitettiin kenraaliluutnantti Erik Heinrichs ja esikuntapäälliköksi eversti Kustaa Tapola. Esikunnan sijoituspaikaksi tuli Mikkeli. Maavoimien johtoon annettiin viisi armeijakuntaa ja yksi erillinen divisioona. Maavoimille annettu operatiivinen tehtävä edellytti, että maavoimat torjuu vihollisen tunkeutumisen maahan ryhmittämällä joukot vetäytymisen jälkeen siten, että **II AK** sijoitetaan Virolahden–Luumäen välille, **I AK** Kivijärven–Saimaan välille, **III AK** Saimaan–Kesälahden (Kesälahti pois lukien) ja **IV AK** Kesälahden (Kesälahti mukaan lukien)–Pielisjärven eteläpään välille. **V AK:n** vastuualue ulottui Pielisestä Kuusamoon ja **Lapin ryhmän** Kuusamosta Jäämerelle. Vihollinen oli torjuttava viimeistään pääasemassa. Puolustuskäskyssä edellytettiin, että uuden pääaseman varustaminen oli pantava tarmolla käyntiin. Pääasemaan liittyvän taaemman linjan suunnittelulle asetettiin vaatimus ottaa huomioon Kymijoella vastaavassa tarkoituksessa jo aiemmin aloitetut työt. Ei pidä kuitenkaan ajatella, että jo olemassa olevat linnoitteet olisivat kahlinneet operatiivista suunnittelua, koska niiden kulku oli suunniteltu silloisen näkemyksen mukaan taktisesti mahdollisimman hyvin puolustettavalle linjalle.

Virolahden ja Luumäen väliselle alueelle ryhmitettiin II armeijakunta. Se koostui 3., 4., 5. ja 23. divisioonasta. Kapeammalle Kivijärven–Saimaan lohkolle ryhmitetyllä I armeijakunnalla oli käytössään aluksi vain 1. ja 2. divisioona. Pääaseman eteläisin osa määrättiin niin sanotulle Virolahti–Luumäki linjalle, jota oli osittain varusteltu jo talvisodan aikana. Pääasema jatkui Kivijärven–Saimaan–Puruveden–Oriveden–Pyhäselän–Pielisjärven vesistölinjan suuntaisesti.

Päämajan käskyssä annettiin selkeät määräykset puolustuksen lujittamiseksi. Sitkein puolustus tuli suunnitella pääaseman ja valtakunnanrajan väliselle alueelle. Pääaseman varustustyöt oli pantava tarmolla käyntiin. Etumaastossa tuli suorittaa teiden sulutukset ja välimaaston ansoitukset, mutta

ansoitukset, eli jalkaväkimiinoitteet, tuli rakentaa vain tärkeimmille alueille. Mutta jo se, että tiet suljettiin pääaseman edessä ja metsämaastoon asennetaan putkiansoja sekä laatikkoansoja, siis ihan oikeita miinoja rauhan aikana, kertoo että kova tilanne oli vielä päällä. Hävityssuunnitelmat tuli laatia täydellistä aluehävitystä varten ja valmistelut suorittaa rajan ja pääaseman välisellä alueella. Taaemman aseman suunnittelu ja rakentaminen tuli aloittaa ottaen huomioon Kymijoelle rakennetut kenttävarustustyöt. Joukkoja tuli kouluttaa kenttävarustustöiden ohella.

Maavoimien yhtymien operatiivinen suunnittelu alkaa

Maavoimien Esikunta antoi omat puolustusvalmisteluja koskevat operatiiviset käskynsä 20. maaliskuuta 1940. Tarkemmat määräykset ryhmittämisistä eivät kuitenkaan juurikaan eronneet Päämajan aiemmin antamista. Joukkojen taistelun tuli perustua sitkeään viivytykseen, sulutuksiin ja ansoituksiin heti valtakunnanrajalta alkaen. Rajan yli mahdollisesti edenneet vihollisosastot tuli lyödä takaisin. Yhtymien tuli laatia puolustus suunnitelmansa sekä kevät- että kesäaikaa varten. Merkille pantavaa on, että ylipäällikkö itse halusi osallistua linnoittamisen painopisteen määrittämiseen. Jo maaliskuun 22. päivänä hän käski Inkilässä Mikkelin lähistöllä Oeschin, Heinrichsin, Sarlinin ja Airon läsnä ollessa, että Klamilan – Luumäen välinen tasa oli linnoitettava viipymättä ja varustettava vieläpä kantalinnoituslaittein.

Ensimmäistä maailmansotaa edeltänyt sotataidollinen ajattelu ja suomalainenkin taktiikka 1920- ja 30-luvuilla oli kovasti korostanut hyökkäyksen merkitystä ja ensisijaisuutta sodan ratkaisevana taistelulajina. Molemmissa sodissa saatiin kuitenkin runsaasti kokemuksia perusteellisesti linnoitettujen ja syvään ryhmittymiseen sijoitettujen puolustusasemien merkityksestä. Talvisodan kokemukset kertoivat myös, etteivät kenttälinoitetutkaan asemat huonoa suojaa antaneet. Osa upseereista kuitenkin väheksyi betonilinoitteita. Talvisodassa saatiin kuitenkin runsaasti kokemuksia betonilinoitteiden eduista. Esimerkiksi kantalinnoitettujen asemien konetuliaseet oli helpompi pitää ampumakuntoisina, kun rakenteista ei irronnut tykistökeskitysten ja ilmapommitusten aikana niin paljoa hiekkaa ja pölyä, kuin kenttälinoitetuissa asemissa. Betonilinoitteiden rakenteet kestivät paremmin pitkäkestoista tulta ja miehistö luotti niihin kenttälinoitteita enemmän. Tällaisia irtohavaintoja tärkeämpi kokemus oli riippumaton linnoitteiden laadusta. Pelkästään rintamatulta suoraan eteenpäin ampuvat asemat olivat tuhoon tuomittuja. Asemien tuli ampua pääasiassa sivustatulta ja niiden tuli muodostaa aukoton tuliverkko. Siksi talvisodan sotakokemukset siirtyivät suoraan puolustus suunnitelmien ja linnoitussuunnitelmien tekoon.

Ylipäällikkö oli siis asettanut vaatimuksen pääaseman painopistesuunnan kantalinnoittamisesta. Vaatimuksen täyttämiseksi kenraalimajuri Unio Sarlin teki 26. maaliskuuta ylipäällikölle esityksen betonilaitteiden rakentamisesta uudelle rajalle. Sarlinista ei kuitenkaan tullut pääaseman linnoittamisen vastuullista toimijaa, koska ylipäällikkö nimitti huhtikuun alussa kenraalimajuri Hanellin linnoitustöiden johtajaksi. Hanellin linnoittamissuunnitelma valmistui 8. toukokuuta 1940. Ylipäällikkö hyväksyi sen kolme päivää myöhemmin. Maavoimien käsky pääaseman, eli itärajan puolustusasemien kulusta ja puolustuksen periaatteista annettiin 18. toukokuuta. Maavoimien tehtävänä oli estää vihollisen maahan tunkeutuminen.

Linnoittamistöiden johtajaksi määrätty kenraaliluutnantti Hanell piti tärkeänä, että puolustussuunnitelmien laatimisesta vastaavina tahoina toimisivat ne joukot, jotka puolustusasemassa tulisivat taistelemaan. Linnoittamisen alkaessa taktillinen suunnittelu kului rintamavastuussa oleville yhtymille. Joukot myös määrittäisivät, mitä linnoituslaitteita tuli rakentaa. Niiden teknillinen suunnittelu kuului pioneereille. Teknillisen suunnittelun avainhenkilöinä olivat suunnittelu-upseerit, jotka osallistuivat rintamavastuun omaavan joukon upseerien maastontiedusteluun, mutta aloittivat oman työskentelynsä vasta kun joukon pääaseiden ryhmitys oli päätetty, tuliverkko oli muodostunut ja ylempi johtoporras oli suunnitelman hyväksynyt. Puolustussuunnitelma määräsi reunaehdot linnoitussuunnittelulle, ei toisin päin.

Kivijärven–Saimaan alueen puolustussuunnittelusta vastanneen I armeijakunnan esikunnan sijoituspaikaksi määrättiin 11. toukokuuta Mikkeli. I AK:n komentajana toimi aina kesäkuuhun 1941 asti kenraalimajuri Taavetti Laatikainen. Kotiuttamisten ja lomauttamisten vuoksi laskeneen vahvuuden vuoksi käskettiin kesäkuun 13. päivänä 1940 **divisioonaorganisaatioista prikaatikokoonpanoihin siirtyminen**. Baltian kriisi kärjistyi kuitenkin jo seuraavana päivänä ja parin vuorokauden tilanteen seuraamisen jälkeen Päämaja keskeytti kotiuttamiset ja puolustusvoimien uudelleenjärjestelyt. Tilannetta pidettiin Suomenkin kannalta vakavana, koska aloitettiin jopa valmistelut hevosten takaisinotosta kenttäarmeijan käyttöön. Suurin uhka oli ohitettu kesäkuun lopussa ja heinäkuun alussa. Lomauttamiset uskallettiin aloittaa miehistöön kuuluvien reserviläisten osalta ja prikaatikokoonpanoon siirtyminen kahden vähemmän uhanalaisen suunnan divisioonan osalta.

Pääasemaa koskeva käsky sisälsi arvion eri suunnissa odotettavissa olevan taistelun luonteesta. Eteläisellä rantamaalla tuli varautua sitkeään puolustukseen, joka perustuisi kantalinnoitettuun, eli vakinaisin laittein vahvistettuun, kauttaaltaan linnoitettuun yhtenäiseen asemaan ja siinä käytävään sitkeään taisteluun. Hieman pohjoisempana, järviolueella käytävä taistelu tukeutuisi etenkin kapeikkoihin rakennettaviin yhtenäisiin puolustusasemiin. Oli kuitenkin varauduttava hyökkäykselliseen toimintaan etenkin erillisten vihollisrivistöjen lyömiseksi. Pohjois-Suomeen ei ollut tarkoitus rakentaa yhtenäistä puolustusasemaa. Siellä tuli taistella syvälle alueelle teiden varsille sijoitettuja, kaikkiin suuntiin taistelemaan kykeneviä linnoitettuja puolustuskeskuksia tukeutumisessa käyttäen, mutta aktiivisella toiminnalla. Vihollista ei pitänyt jäädä odottelemaan. Kaikilla edellä mainituilla alueilla operatiivisen suunnitelman sisältämä taistelujatous siirtyi vaatimukseksi linnoittamiselle. Edellä kuvattu näkemys taistelun luonteesta on löydettävissä Salpa-aseman rakenteista.

I armeijakunta

Pääaseman yksityiskohtaista kulkua oli tarkistettu 17. kesäkuuta 1940 ja vielä muutama päivä sen jälkeenkin. I AK oli tehnyt 15. kesäkuuta esityksen Lappeenrannan ja Saimaan välisen pääpuolustuslinjan osuuden vetämisestä taaemmas. Pienille saarille sijoitetut pääaseman osat olivat vaikeammin puolustettavissa kuin suuremmille saarille ja mantereelle sijoittuva linja. Maavoimien esikunta hyväksyi tehdyn esityksen 20. kesäkuuta 1940.

Suuremman muutosesityksen I AK teki 12. syyskuuta 1940. Väliväylää seuraavaa Salpa-aseman linjausta pidettiin luonteeltaan täysin puolustuksellisenä. Jos linnoittamista jatkettaisiin Rutolasta Pulsan ja Ihaksenjärven suuntiin tai jopa Ottajärvelle, tarjoutuisi uuden pääpuolustuslinjan linnoitteisiin tukeutuneille joukoille hyökkäysmahdollisuus itään, kaakkoon ja etelään. Myös puolustusmahdollisuudet paranisivat, koska pääasema saisi syvyyttä ja Lappeenrannan–Taavetin välinen tie saataisiin katkaistua ennen Selkäharjun risteystä. Uusi linjaus olisi myös taloudellisesti edullisempi, koska se olisi vain 17,5 kilometrin mittainen verrattuna alkuperäiseen 25 kilometrin osuuteen. Puolustusvoimain pääesikunta ei kuitenkaan tehnyt ratkaisua asiassa vielä syksyllä, vaan siirsi asian käsittelyä kevääseen 1941. Tällöin aika oli jo kulkenut sinänsä perustellun esityksen ohi. Lykkäyspäätökseen on saattanut vaikuttaa se, ettei uutta mittavaa työmaata ollut mahdollista aloittaa, kun kaikki linnoittamiskapasiteetti oli kiinni keskeneräisen pääaseman urakoissa.

Kesäkuuhun 1940 mennessä I armeijakunnan joukoiksi oli täsmentynyt kaksi divisioonaa, Ratsuväkiprikaati, yksi raskas patteristo ja linnoitustykistöä. I AK:lle oli lisäksi alistettu silloinen Lappeenrannan suojeluskuntapiiri. Armeijakunnan vastualue oli edelleen Kivijärven ja Saimaan välinen alue. Väiliraja III AK:aan kulki Saimaan kaakkoisrannalla Venäjänsaaresta Kuurmanpohjaan. I AK:n tehtävä oli puolustuksellinen, mutta armeijakunnan oli perehdyttävä hyökkäämismahdollisuuksiinkin ja *”suunnattava alaisten ajatukset myös hyökkävään toimintaan”*. I AK:n mahdolliseksi hyökkäyssuunnaksi oli määritetty Saimaan kanavan suunta Viipurin pohjoispuolelle. Tämä oli vain ilmaus silloisten ohjesääntöjen määrittämästä hyökkäyksellisen puolustuksen periaatteesta. Pelkkää asemapuolustusta suurvalta-armeijaa vastaan pidettiin tuhoon tuomittuna. Väli rauhan aikaisista armeijakuntien, divisioonien, prikaatien ja rykmenttien käyttöä koskevista operatiivisista suunnitelmista ei kyllä löydy sanaakaan minkään Suur-Suomen luomisesta tai hyökkäyksestä Karjalan kannakselle. Kaikki suunnittelu keskittyi Salpa-aseman alueelle ryhmittymiseen, aseman linnoittamiseen ja puolustusvalmiuden luomiseen.

Sallittakoon pieni loikkaus I AK:sta eteläisemmän yhtymän, II AK:n alueelle. Suomalaisen puolustustaktiikan periaate ilmentyy hienosti tämän alueen operatiivisen suunnittelun ja linnoitussuunnittelun yhteydessä. Pääaseman kulkuhan oli vahvistettu Kivijärvi-Urapalonjärvi-Miehikkälä-Säkjärvi-Virojoki -tasalle. Taaempi asema oli päätetty sijoittaa niin sanotulle Taavetti-Hamina -linjalle. II AK sai marraskuun alussa pääesikunnalta tehtävän suunnitella ennen talven tuloa sulkuasemat, jotka yhdistäisivät nämä asemat. Sulkuasemalla tarkoitettiin pääaseman pääpuolustuslinjan ja taaemman linjan väliin sijoitettavaa, usein niihin nähden jopa poikittain suuntautuvaa linnoitettua linjaa. Sulkulinjan miehityksellä pyrittiin rajaamaan läpimurto, käyttämään sitä vastahyökkäyksen hyökkäysasemana, mutta tässä II AK:n tapauksessa sen tuli myös tarjota mahdollisuus taivuttaa pääaseman jompaakumpaa siipeä, mikäli tilanne niin vaati. Pienenä erikoisuutena mainittakoon näiden kahden sulkulinjan suunniteltu liittyminen toisiinsa Kotijärven ja Säkjärven alueella. Rakenteen ansiosta kaksi sulkulinjaa loivat mahdollisuuden käyttää niitä melkein pä omana puolustuslinjanaan pääaseman ja Taavetti-Hamina -linjan välialueella.

Edellä mainittujen sulkuasemien linnoittamista pidettiin tärkeänä myös sen vuoksi, että niiden alueella sijaitisi korkeita maastonkohtia, joita ei vihollisen käyttöön haluttu jättää. Yksi talvisodan kokemuksista nimittäin oli, ettei asemien eteen saanut jättää hallitsevia kukkuloita ja harjanteita, joiden suojassa vihollinen pystyisi etenemään ja joihin se pystyisi ”pesiytymään”. Kun talvisota oli lisäksi opettanut, että puolustusasemat kannatti sijoittaa korkean, hyvät tähytysmahdollisuudet tarjoavaan ja panssarivaunuille vaikeakulkuiseen maastoon, ei tarvitse lainkaan hämmästellä sulkuasemien linjausta.

Runkomiehityksenä linnoitusjalkaväki ja linnoitustykistö

Salpa-aseman puolustaminen ei perustunut pelkästään prikaatien suojajoukkotaistelun varaan. Armeijakuntiin kuului myös linnoitusjalkaväkeä ja linnoitustykistöä. I AK:aan kuuluva linnoitusjalkaväki voidaan jakaa varsinaiseen *linnoitusjalkaväkeen* ja *linnoitusjalkaväkeen kuuluneeseen sulkutykistöön*. Linnoitusjalkaväkeä I AK:n alueella oli kaksi pataljoonaa, joista Linnoituspataljoona 7 sijoittui käsittelyn kohteena olevien Vetjän ja Rutolan lohkojen alueelle. Mainittakoon, että linnoitusjalkaväen suunniteltiin olevan alun perin värvättyjä sotilaita. Heidät olisi valikoitu kotiutuneista saapumiseristä. Miesten toivottiin asuvan lähellä asemia, omaavan paikallistuntemuksen ja harjaantuvat aseisiin sijoitettujen aseiden käytössä. He olisivat tarvittaessa nopeasti paikalla ja opastaisivat perustetut joukot lohkojen yksityiskohtiin.

Tässä vaiheessa määritetyt lohkojen rajat eivät olleet sitovia, vaan ylimalkaisia, ja esityksiä niiden täsmentämiseksi odotettiin prikaatien komentajilta. Prikaateille alistettavat linnoitusjalkaväen yksiköt eivät myöskään olleet kokoonpanoltaan vakioituja, vaan niihin oli prikaatien mahdollista vaikuttaa paikallisten olosuhteiden, rakennettujen linnoitteiden ja yksiköiden kaluston asettamien vaatimusten mukaisesti. Tässä vaiheessa yksiköiden perustamisvastuu oli suunniteltu prikaateille. Yksiköt tulisivat koostumaan prikaateihin kuuluvasta kantahenkilökunnasta, varusmiehistä ja värvätyistä, mutta pääosin kuitenkin sotilasläänien reserviläisistä. Reserviläiset tuli ensisijaisesti valikoida paikallisten suojeluskuntien jäsenistä, jotta asemat oli mahdollista miehittää nopeasti. Runkomiehitys oli ajateltu ylläpidettäväksi myös rauhan aikana. Sitä mukaa kun prikaateihin alkoi saapua linnoitusjalkaväen runkoaseistusta ja jos niillä oli asettaa henkilöstöä, ensisijaisesti värvättyjä, oli runkoaseistus pidettävä miehittynä. Mainittakoon, että myös linnoitusjalkaväen rauhanaikainen koulutus kuului prikaatien järjestelyvastuulle. Osittain värvätyistä henkilöstöstä koostuvan linnoitusjalkaväen pysyvällä käytöllä pyrittiin korkeampaan valmiuteen esimerkiksi yllätyshyökkäyksen varalta.

I armeijakunnalle käsketyt pääaseman lohkon runkomiehitykseksi oli joulukuun loppupuolelle 1940 suunniteltu seuraavat joukot:

- Linnoituspataljoona 7
- Linnoituspataljoona 8
- 1. erillinen linnoituskomppania
- 2. erillinen linnoituskomppania.

I armeijakunnan kokoonpano muuttuu

Maavoimien ja koko puolustusvoimien rauhanaikainen kokoonpano uudistettiin talvella 1940. I armeijakunnan osalta 28. helmikuuta 1941 vahvistettu kokoonpano käsitti seuraavat joukot:

- I AKE	Mikkeli
- 1. prikaati	Lemi
- 2. prikaati	Taipalsaari
- Ratsuprikaatin esikunta	Lappeenranta
- Uudenmaan Rakuunarykmentti	Lappeenranta
- Hämeen Ratsurykmentti	Lappeenranta
- Jääkäripataljoona 1	Lappeenranta
- Ratsukoulu	Lappeenranta
- Raskas kenttätykistöpatteristo 2	Mikkeli
- Linnoitustykistöpatteristo 1	Lappeenranta
- Kevyt ilmatorjuntapatteristo 1	Savitaipale
- Pioneeripataljoona 1	Savitaipale
- Viestipataljoona 1	Savitaipale

Rajan suuntaisesti sijoitetut 12 prikaatia oli ryhmitetty Salpa-aseman tasalle ja sen taakse, alussa pahvitelttamajoitukseen ja myöhemmin pääasiassa parakkivaruskuntiin, joita olivat käyttäneet myös Salpa-asemaa linnoittaneet rakennusyksiköt. Ruotsinkielinen 13. prikaati oli ryhmitetty Hankoniemen pohjoispuolelle.

Suomalainen puolustustaktiikka

Suomalainen puolustustaktiikka perustui ennen talvisotaa vakiintuneisiin malleihin. Hyökkäyksen kerrottiin olevan ainoa sodankäynnin perustoimintamuoto, joka voi viedä voittoon. Sitä pidettiin tärkeimpänä taistelulajina ja puolustukseenkin tuli aina kuin mahdollista, liittää hyökkäyksiä vihollisen ryhmyykseen. Ei siis pelkkiä vastahyökkäyksiä. Hyökkäävää puolustusta pidettiin puolustuksen tärkeimpänä muotona. Aloitteen etu riistettiin hyökkääjän käsistä ja iskut annettiin hyökkääjän heikkoihin kohtiin. Kuvaavaa on, että puolustus esitettiin ohjesäännöissä ja oppikirjoissa yleensä liikesodankäyntiä kuvaavissa tekstiosuuksissa. Jatkovaa asemapuolustusta pidettiin kaikkein vähiten ratkaisuun johtavana toimintamuotona.

Kenttäarmeija ajautui talvisodassa Karjalan kannaksella tilanteen ja maaston pakottamana kulutussodankäyntiin. Kannaksen topografia ei ollut suomalaisen metsätaistelutaktiikan kannalta paras mahdollinen, vaan suosi ennemminkin puna-armeijaa. Puolustustaistelusta saatiin paljon

kokemuksia, mutta niiden siirtäminen ohjesääntöihin ei tapahtunut käden käänteessä. Sotaa edeltäneen *Jalkaväen ohjesääntö II,2*:n ensimmäisessä painoksessa (1932) esitetty taktiikka säilyi muuttumattomana ohjesääntönsä seuraavissa painoksissa, mukaan lukien vuonna 1940 julkaistu 4. painos. Talvisodan kokemusten perusteella tehdyt muutokset on löydettävissä esimerkiksi teoksesta *Jalkaväen koulutusopas* (Satakunnan suojeluskuntapiiri, 1940) mutta ne ovat yllättävän vähäisiä. Esimerkiksi puolustus- ja hyökkäystaktiikkaan ei ole kajottu lainkaan, mutta muutoksia on tapahtunut muun muassa johtamiskeinoja, suljettua järjestystä, pikakiväärin ja konepistoolin käsittelyä ja jalkaväen ilmatorjuntaa koskevissa osuuksissa. Joukkojen panssarintorjuntaa koskeva luku on uusi, mutta sellaista ei ole Jalkaväen ohjesääntönsä eri osissa tai painoksissa. Sen tekstistä onkin tunnistettavissa talvisodan opit.

Puolustus rakentui usean linjan, tasan ja aseman kokonaisuudesta. Puolustusasema oli leveys- ja syvyysuunnassa määritetty alue, jolle joukko oli ryhmitetty ja missä sen tuli käydä puolustustaistelunsa. Kaikki seuraavaksi kuvattavat käsitteet sisältyivät puolustusasemaan. Etummaisena oli *valvontalinja*, jossa sijaitsivat etummaisimmat varmistuselimet. *Taisteluetuvarit* olivat ryhmitettyneet *etuvarit* asemaihin, jotka olivat käytännössä taisteluasemia. *Päävastarinta-asema* oli puolustusaseman keskeisin osa, jossa päävoimien tuli käydä taistelunsa.

Päävastarinta-asema muodostui toisiinsa yhdistetyistä ja syvyysuunnassa porrastetuista tukikohdista. *Tukikohdat* koostuivat *pesäkkeistä* ja erillisistä konekivääri-, pikakivääri- ja muiden *tukevien aseiden pesäkkeistä*. *Pääpuolustuslinja* oli päävastarinta-aseman etureuna. Vihollisen hyökkäys oli pysäytettävä pääpuolustuslinjan eteen syvyyteen porrastettujen aseiden torjuntatulella. *Eteentyönnetyt tukikohdat* olivat välittömästi pääpuolustuslinjan eteen muodostettuja erillisiä tukikohtia, jotka eivät kuitenkaan varsinaisesti kuuluneet päävastarinta-asemaan. Asialla oli merkitystä, koska esimerkiksi Lempaalan Munakukkulan tukikohta oli määritetty pääaseman osaksi, jolloin sen tuli olla aina kunkin taisteluvaiheen päätyttyä omien joukkojen hallussa. Pääasemaan kuulumattoman eteentyönnetyn tukikohdan suhteen ei ollut näin. *Tukilinjalla* tarkoitettiin sotatoimiyksikön, esimerkiksi divisioonan ja rykmentin, päävastarinta-aseman yleensä linnoitettua takareunaa, johon tukeutuen ja johon ryhmitettyneenä reservit tekivät vastaiskut ja vastahyökkäykset. *Sulkulinjat* olivat päävastarinta-aseman sisällä syvyysuunnassa kulkevia linnoitettuja puolustuslinjoja, joiden avulla tuli rajoittaa päävastarinta-asemaan tunkeutuneen vihollisen liike sivusuunnassa.

1. prikaatin kokoonpano ja perustamistehtävät

Pääosin Lemille sijoitetun 1. prikaatin rauhan aikaisiin joukkoihin kuului prikaatin esikunnan lisäksi kaksi pataljoonaa, patteristo, tykkikomppania, kranaatinheitinkomppania, polkupyöräkomppania ja viestikomppania. Prikaatin esikunnan ryhmitysalue oli helmikuussa 1941 Lahnajärven varuskunnassa järven pohjois- ja länsirannassa Lemmin kirkonkylän luoteispuolella. Esikunta kuitenkin siirtyi jo 3. huhtikuuta 1941 vastavalmistuneeseen Kantturanien varuskuntaan Vainikkalan kylän alueelle. Valmiutta kohotettaessa prikaatin esikunnan tuli siirtyä Lemmin Kuukanniemeen. I pataljoona oli ryhmitettyneenä Rutolassa Lappeenrannan länsipuolella ja II pataljoona Lemmin kirkonkylässä. Tilapäismajoitusten ja teltojen varassa ollut I P pääsi myös

Kantturaniemen parakkeihin 8. huhtikuuta 1941 alkaen. Huhtikuussa lakkautettava III pataljoona oli Kantturaniemen varuskunnassa. Tykkikomppania sijoittui Lemminkylään, kranaatinheitinkomppania Kantturaniemen varuskuntaan, patteristo sijoittui Lemminkylään, polkupyöräkomppania Lappeenrannan Skinnarilaan ja viestikomppania Kantturaniemeen. Kaikki edellä mainitut joukot olivat kantajoukkoja.

Prikaatiin suojajoukkotehtävää varten liikekannallepanossa perustettava III pataljoona oli reserviläispataljoona, sijoituspaikkanaan Kantturaniemi. Pataljoona perustettaisiin Suur-Saimaan suojeluskuntapiirin reserviläisistä. Liikekannallepanon nopeuden ollessa vaatimuksena, päädyttiin siihen, että III P perustettaisiin Lemminkylä ja Lappeen reserviläisistä. 1. prikaatin patteristo oli luovutettava liikekannallepanon yhteydessä KTR 9:lle sen I patteristoksi ja polkupyöräkomppania Kevyt Osasto 12:n 1. komppaniaksi. 1. prikaatin tehtävänä oli myös perustaa Linnoituspataljoona 7 ja 1. erillinen linnoituskomppania.

Näiden kahden linnoituspataljoonan sulkutykistöinä olivat linnakkeet 132–141. Kivijärven saaristoon sijoittui 1. erillinen linnoituskomppania (linnakkeet 132 ja 133), Kivijärven–Ruohosaaren väliselle alueelle sijoittuneelle Linnoituspataljoona 7:lle kuuluivat linnakkeet 134–139, Voisalmensaaren–Mikonsaaren alueen 2. erillinen linnoituskomppania koostui linnakkeista 140–143) ja Niemisenselän–Vitsaaren seudulle sijoittuneelle Linnoituspataljoona 8:lle kuuluivat linnakkeet 144–148. Näistä kaksi viimeksi mainittua on rajattu tarkastelun ulkopuolelle. Tarkastelun kohteena olevien linnakkeiden kalusto on esitetty jäljempänä.

Linnoitusjalkaväen taistelu perustui konekiväärien ristituleen, linnoitteisiin kiinteästi asennettujen tai siirrettävien 37–45 millimetrinen panssarintorjuntakanuunoiden käyttöön sekä linnakkeiden aseistukseksi suunniteltujen 47–76 millimetrinen vuori- ja lyhennettyjen kanuunoiden käyttöön.

Linnoituspataljoona 7:n sijoituspaikkana tuli olemaan Kivijärven–Ruohosaaren alue. Kivijärven saaristoon sijoittuvan 1. erillisen linnoituskomppanian Arkansaareen (nykyään Arkaisaari) sijoittuneen linnakkeen numero 132:n kalustona oli 47 millimetrin sveitsiläinen kanuuna sekä 76 millimetrin lyhennetty kanuuna vuosimallia 1913. Suur-Rapasaloon sijoittuneen linnake numero 133:n kalustona oli kaksi kappaletta 76 millimetrin vuorikanuunoita vuosimallia 1904.

Linnoituspataljoona 7:n linnakkeet 134–139 oli suunniteltu sijoittumaan lihalaan (Kirkkokallio), Lavolan länsiosiin (Leinniemi), Turkkilaan (Korpelan niemi), Turkkilan Räätäliin (Jänköjärven pohjoisin mutka litiän lounaispuolella), Rutolaan (Ruoholammen koillisrata) ja Skinnarilaan (Parkinmäki–Tervahaudanlahden ranta). Pattereiden kalustona oli aina kaksi tykkiä, tykkimallit linnakkeittain olivat 134: 76 VK/04, 135: 47 VK/sveitsiläinen, 136: 76LK/13, 137: 47 VK/sveitsiläinen, 138: 76 LK/13 ja 139: 75 K/97. Linnaketta numero 132 lukuun ottamatta tykit olisi sijoitettu sivustatuliasemiin siten, että niiden ampumasektorit suuntautuivat Välväylän suuntaisesti. Vain Arkansaaren patterin tykit olisi suunnattu kohti Kivijärven eteläisiä selkiä. Edellä mainittujen pattereiden sijoitus oli yhtä lukuun ottamatta vain suunniteltu, eikä rakennustöitäkään ollut vielä helmikuussa 1941 aloitettu. Ainoastaan Skinnarilan patteri, linnake numero 139 oli toimintavalmiina, ampumasektorinaan Sunisenselkä.

1. prikaatin valmistautuminen suojajoukkotehtäväänsä ja myös tulevan Jalkaväkirykmentti 1:n perustamisen jälkeiset toimenpiteet ensimmäisellä ryhmitysalueellaan nivoutuivat Kivijärven–Saimaan väliselle alueelle suunniteltujen Linnoituspataljoona 7:n joukkueiden miehittämien linnoitteiden sekä Linnoitustykistöpatteristo 1:n pattereiden toimintaan. Liikekannallepanon alkaessa Salpa-asemaan ryhmitettäisiin ensimmäiseksi suojajoukot, joihin mainittu 1. prikaati lukeutui. Kun linnoitusjalkaväki oli perustettu, se ryhmitettäisiin Salpa-asemaan. Kun kenttäarmeijan pääosat oli perustettu, voitiin myös ne ryhmittää asemaan vahvennukseksi tai sen taakse vastahyökkäyksiä varten. Jos kenttäarmeija olisi ryhmittynyt Salpa-asemaan, olisi pataljoonien konekiväärikomppanioiden joukkueet sijoitettu loholla oleviin konekiväärikorsuihin ja pääosa kiväärikomppanioista kenttälinoitettuihin tai louhittuihin taisteluhautoihin sekä aseisiin. Talvisodan oppi oli, ettei kaikkia joukkoja kannata heti ryhmittää pääasemaan. Ne kärsivät kovia tappioita tykistökeskityksessä ja ovat kaikki jo kiinni torjunnassa, eikä reservejä ole käytettävissä. Edellä kuvatulla tavalla jää puolustajalle mahdollisuus vahventaa puolustusta siellä, minne vihollisen hyökkäyksen painopiste muodostuu, mutta ennen kaikkea voimakas reservi, jolla iskeä mahdollisen sisäänmurron saaneen vihollisen kylkiin.

Kivijärven saarista Jänköjärven (Väliväylän itäosa) pohjoisrantaan seuraten Saimaan lounaiskulman saariin ulottuneen linnoite- ja patteriketjun rakenteista vain osa lopulta valmistui. Alkuperäistä suunnitelmaa olemassa oleviin Salpa-aseman betonilinoitteisiin verrattaessa voidaan huomata, että esimerkiksi linnoitteita numero 135, 138, 314, 316, 810, 811, 812, 819 ja 910 ei rakennettu.

Linnoitustykistöpatteristo 1

Meripuolustukseen kuulunut jäykkälavettinen tykistö siirrettiin talvisodan jälkeen linnoitustykistönä maarintaman puolustusjoukkoihin. Linnoitustykistö olisi ryhmitetty sekä tykkikorsuihin että Salpa-aseman lähisyvyyteen valmisteltuihin tuliasemiin. Laatokan meripuolustuksen aseistus siirrettiin Saimaan järviolueen puolustukseen I, III ja IV armeijakunnalle huhtikuusta 1940 alkaen. Jaakkiman lohkon linnoitustykistö siirtyi erillisenä patteristona Kivijärven ja Virolahden välille II AK:aan. Salmin lohkon tykistö siirtyi erillisenä patteristona Kuhmosta pohjoiseen V AK:aan. Linnoitustykistöjoukot rakensivat itse kenttälinoitetut asemat, mutta sulkulinnakkeiden, mörssärien sekä raskaiden rannikotykkiä kantalinnoitettujen asemien rakentaminen tapahtui linnoitustoimistojen johtamana ja palkattua työvoimaa käyttäen.

Linnoitustykistöpatteristo 1:n perustamisvastuulla olleet linnoitustykistön patterit kalustoineen, sijainteineen ja miehityksineen (m = miestä) oli suunniteltu seuraavanlaisiksi:

Esikunta			78 m
2.Lt.Ptri	4 x 280 M/77	Juvola	124 m
3.Lt.Ptri	2 x 152/45 C	Kärmenniemi	85 m
5.Lt.Ptri	4 x 120 K/78 tai 130/55 V	Pakkala	95 m
6.Lt.Ptri	4 x 152 K/04	Jauhiala	108 m
7.Lt.Ptri	4 x 155 K/77	Uimi	108 m
8.Lt.Ptri	4 x 75 K/97	Kilpiänsaari	54 m

9.Lt.Ptri	2 x 75 K/97	Vitsasaari	38 m
10.Lt.Ptri	2 x 75 K/97	Suur-Jänkäsalo	38 m
11.Lt.Ptri	2 x 75 K/97	Kattelus	38 m
12.Lt.Ptri	2 x 75 K/97	Yläkartano, Merenlahti	38 m
14.Lt.Ptri	2 x 75 K/97	Jauhiala	38 m

2., 3., 7 ja 12. patteri oli tarkoitettu alistettavaksi 1. prikaatille, komentajanaan prikaatin patteriston komentaja. Näistä vain 3.Lt.Ptri Kärmeniessä oli toimintavalmiina, 7. ja 2. patteri olivat rakenteilla, mutta 12. patteri vasta suunnitteilla.

Salpa-aseman rauhan aikaiseksikin runkomiehitykseksi oli suunniteltu vakinainen linnoitustykistö. Kussakin patteristossa oli kaksi miehitettyä koulutuslinnaketta. Patteriston vahvuus oli 200–300 henkilöä, joista 30–50 oli palkattua henkilökuntaa. Pelkkä koulutuslinnakkeiden, esimerkiksi Kärmeniemen ja Juvolan miehittäminen ei olisi kuitenkaan pääaseman valmiutta juurikaan lisännyt, vaikka tulenjohtopaikoillakin olisi ollut päivystys. Ajatus varmaankin oli, että myös linnoitusjalkaväen tykki- ja konekiväärībunkkerit olisivat olleet osittain miehitetyt. Sieltähän löytyivät valmiit majoitustilatkin.

I armeijakunnan suojajoukkotehtävä

Rauhan aikaisen I armeijakunnan tehtävänä oli *suojata kenttäarmeijan joukkojen liikekannallepano, keskittäminen ja ryhmittäminen. Tämän tarkoituksen saavuttamiseksi oli vihollisen etenemistä viivytettävä rajalta lähtien ja pääpuolustuslinja pidettävä.*

Armeijakuntaan kuuluivat sille alistetut rajavartiojoukot, prikaatit, linnoitusjalkaväki, linnoitustykistö ja I AK:n alaiset joukot, tarkoittaen lähinnä tuki-, aselaji- ja huoltojoukkoja.

Operatiivisessa suunnitelmassa oli määritetty tarkasti I AK:n vasemman ja oikean rajan kulku sekä pääpuolustuslinjan, etuvartioasemien, taaemman aseman sekä sulkuasemien kulku. (viitteet nippuun!)

I AK:n oikealla puolella toimi II AK ja vasemmalla puolella III AK. Kaikki nämä yhtymien nimet oli tarkoitettu rauhan aikana käytettäväksi. Sodan aikaiset nimet tultaisiin käskemään erikseen.

Armeijakunnan suojajoukot oli jaettu kahteen portaaseen. I AK:n suojajoukkona toimi vahvennettu Ratsuväkiprikaati, joka muodostui Ratsuväkiprikaatin lisäksi 2. prikaatin 2. pataljoonasta, polkupyöräkomppaniasta ja tykkikomppaniasta, kahdesta rajavartio-osastosta, Tykistöryhmä L:stä sekä Pioneeripataljoona 1:n 3. komppaniasta. Kun suojatehtävä olisi suoritettu, vahvennettu Ratsuväkiprikaati olisi ryhmittynyt Kaskeinkylän eteläpuoliseen maastoon ja seille alistetut 1. ja 2. prikaatin osat olisi palautettu omiin joukkoihinsa. Divisioonien perustamista suojasivat 1. ja 2. prikaati.

1. prikaatin tehtävä

Armeijakunnan vastualue jaettiin 1. prikaatin ja 2. prikaatin lohkoihin. Kun kenttäarmeija olisi perustettu, 1. prikaatin lohkovastuun ottaisi 10. divisioona ja 2. prikaatin lohkon 5. divisioona. Prikaatien lohkojen väliraja kulki linjaa Säynäjärvi–Lavikanlahti–Riuttaselkä–Salastensaaret (2. prikaatille kuuluen)–Heposalo (2. prikaatille kuuluen)–Ruohosaari (1. prikaatille kuuluen)–Nuotsaari (2. prikaatille kuuluen)–Kuusimäki (pohjoinen) viimeisin i-kirjain–Kalkkitehdas (1. prikaatille kuuluen)–Askola viimeinen a-kirjain–Hanhijärven koillisranta.

1. prikaatin lohkon komentajana toimi alussa prikaatin komentaja. Kun 10. divisioona oli keskitetty, siirtyisi lohkon komentajaksi 10. divisioonan komentaja. 1. prikaatin komentajalla oli käytössään 1. prikaati, pois lukien yksi kanuunapatteri, 1. erillinen linnoituskomppania, Linnoituspatallioona 7 sekä prikaatin lohkolle oleva linnoitustykistö. 1. prikaatin lohkon tehtävänä oli oman lohkonsa puolustus. Pääpuolustuslinja oli pidettävä riippumatta siitä, olivatko kenttäarmeijan joukot ehtineet ryhmittä pääasemaan vai eivät.

1. prikaatin tuli saattaa joukkonsa taisteluvalmiiksi rauhan aikaisilla ryhmitysalueillaan ja kenttätökohteillaan viimeistään kuuden tunnin kuluttua I armeijakunnan komentajan antamasta komennosta ”*Vaihtomajoitusryhmitys*”. Kun prikaati sai käskyn ”*Suojaryhmitys*”, sen tuli siirtyä pääaseman tasalle majoitusryhmitykseen siten, että asemat onnistuttiin miehittämään nopeasti. Taisteluetuvartioihin käskettyjen joukkojen tuli siirtyä etuvartioasemien tasalle ja valmistautua miehittämään ne. Molemmat käskyt oli varmistettava ennen joukoille välittämistä tarkistussoitolla I armeijakunnan komentajalle tai esikuntapäällikölle. Komennon välittämisen jälkeen tuli ottaa yhteys naapuriprikaatiin.

Mikäli ylimääräisiä harjoituksia, eli liikekannallepanoa, ei ollut vielä käsketty, tuli entisille majoitusalueille jättää vain kaikkein välttämättömin henkilöstö, esimerkiksi vartiot ja täydennysmateriaalin vastaanottava henkilöstö, sekä muihin joukkoihin luovutettava henkilöstö. Kun YH tai liikekannallepano oli käsketty, tuli kaikki linnoitustykistön ja linnoitusjalkaväen linnakkeet miehittää.

1. prikaatin tykistökomentajana toimi prikaatin patteriston komentaja. Prikaatin lohkon tykistövoimana olivat yhtä kanuunapatteria vajaa prikaatin patteristo ja Linnoituspatteristo 1:n 2.patteri (4 x 280 M/77, Juvola), 3.patteri (2 x 152/45 C, Kärmeniemi), 7.patteri (4 x 155 K/77, Uimi) ja 12. patteri (2 x 75 K/97, Yläkartano, Merenlahti). Prikaatin patteriston yksi kanuunapatteri oli alistettu Ryhmä L:lle, tehtävänään tukea edessä viivyttävän Ratsuväkiprikaatin joukkoja Humaljärvi–Hanhijärvi linjalta taaksepäin, alkaen Niittylammen ja Hytin pysäkin viivytystukikohdista.

Kun I AK komentaja oli antanut käskyn ”*Suojaryhmitys*”, tuli 1. prikaatin jatkaa viipymättä asemien rakentamista ja täydentämistä niiltä osin, kun ne vielä olivat puutteelliset tai keskeneräiset. Kenttävarustustyöt sisälsivät myös betonilinnotteiden sisäosien varustamisen ja sisustamisen sekä asemien naamiointityöt.

Vetjän lohko ja Rutolan lohko

1. prikaatin lohko jaettiin I pataljoonan ja II pataljoonan lohkoihin. I pataljoonalle käsketty Vetjän lohko oli oikealla, komentajanaan I pataljoonan komentaja ja käytössään I pataljoonan lisäksi prikaatin kranaatinheitinkomppania, Linnoituspataljoona 7:n 2. ja 3. komppania sekä yksi joukkue prikaatin tykkikomppaniasta. II pataljoonalle kuuluva Rutolan lohko oli vasemmalla, komentajanaan II pataljoonan komentaja ja käytössään II pataljoonan lisäksi Linnoituspataljoona 7:n 1. komppania, 1. erillinen linnoituskomppania Kivijärven saarissa ja joukkue prikaatin tykkikomppaniasta. Välirajana oli linja Särkilampi–Syntymäjärven korkeusluku 79,1–Syntymäjärven eteläkärki–puro Sorvarila–karttasanan viimeisen a-kirjaimen kohdalla–siitä puroa pitkin Jänköjärveen–Jänköjärvi–Nyrhilä–karttasanan iso N-kirjain–Kankaanranta–karttasanan viimeinen a-kirjain–Turkkiniemi–karttasanan iso T-kirjain–Toikkala–karttasanan iso T-kirjain.

II pataljoonalle oli asetettu lisämääre, jonka mukaan pataljoonan asettama, rykmentin taisteluetuvartiono asetettu komppania oli vetäytymisen jälkeen ryhmitettävä pääpuolustuslinjan taakse, missä se jäi prikaatin komentajan käyttöön. Kolme vastahyökkäyssuuntaa sijoittui I pataljoonan lohkolle, mutta myös II pataljoonan lohkon suunta oli tiedusteltava.

1. prikaatin lohkon joukkojen tehtävänä oli puolustus. Etuvartioasemat oli miehitettävä kiväärikompanialla, jota vahvennettiin kranaatinheitinjoukkueella, konekiväärijoukkueella ja panssarintorjunta-aseilla. Taisteluetuvartioilla oli taistelutehtävä, jossa viivytys oli toteutettava tehokkaimmin teiden suunnissa.

Lohkon reserviksi jätettiin III pataljoona ja kahta joukkuetta vajaa tykkikomppania.

II pataljoonan oli asetettava I armeijakunnan ja II armeijakunnan väli rajan saumaosastot Jokimäkeen (kaksi ryhmää), Keskimäisenjärven lounaispäähän (kaksi ryhmää) ja Petäjäsaareen (yksi ryhmä). II AK asettaisi vastaavansuuruiset osastot. Muut paitsi Petäjäsaaren saumaosastot olisivat 1. prikaatin asettaman saumaosaston johtajan johdossa.

1. prikaatin tukena tulisi olemaan Ryhmä M (Mandelin), johon kuuluisi prikaatin patteristo ja Linnoituspatteristo 1:n 2., 3., 7. ja 12. patteristo (viimeisin tosin vielä ilman kalustoa) sekä sulkulinnakkeet 132–139. Prikaatin patteriston 4. patteri alistettaisiin edessä viivyttävälle vahvennetulle Jääkäripataljoona 1:lle. Ryhmä M oli suunnitellut tulen käytön niin, että II pataljoonaa tuki yksi patteri ja I pataljoonaa kaksi patteria. Reservipataljoonan vastahyökkäyssuuntien määrittäminen ja pataljoonille osoitetun epäsuoran tulen määrä kertovat, että I pataljoonan suunta oli määritetty prikaatin puolustustaistelun painopistealueeksi.

1. prikaatin operatiivinen suunnitelma oli I armeijakunnan käskyn mukainen ja noudatteli voimassa olleen Kenttäohjesäännön määräyksiä. Mitään viitteitä hyökkäyksellisistä aikeista uuden rajan ei ole nähtävissä kummassakaan suunnitelmassa. 1. prikaatin joukkojen käyttö painottui päävastarinta-aseman ryhmittämiseen. Päävastarinta-aseman etupuolelle sijoittuivat taisteluetuvartiot, valvontalinja sekä viivyttävä Jääkäripataljoona 1 ja tietenkin rajavartiojoukot.

I armeijakunnan esikunta antoi helmikuun lopussa YH:n ja lkp:n käynnistämiseen liittyviä ohjeita. Ensimmäinen YH-päivä tulitisiin tiedottamaan joukoille peitettyllä viestillä ”Pääkonttorin

yleishankinnat alkavat ---- (pvm) --". Mikäli yleistilanne olisi sellainen, että YH:n käynnistämiseen ja liikekannallepanoon oli käytettävissä riittävästi aikaa, ei palvelukseenastumismääräyksiä jaettaisi kello 23–06 välisenä aikana. Tällöin peitesanomaviestissä olisi lisäys "suoritus on päivätoimintaa". Asiakirjassa oli myös tarkat ohjeet YH:n käynnistämiskäskyn varmistuksesta, joka sekin oli tehtävä peitekielisenä puheluna. Radioiden käyttö kiellettiin esikäsky- ja lkp-valmisteluasioissa kokonaan, pois lukien pakottavat tilanteet, kuten esimerkiksi lankayhteyksien katkeaminen. Asiakirjan liitteessä ollut esikäsky-yhdistelmää saivat käsitellä vain upseerit. Esikäsky-yhdistelmä oli käytännössä toimenpideluettelo eri toimista, jotka käynnistettäisiin samalla kohdalla olevan numeron tultua mainituksi käskyssä, esimerkiksi "Toimeenpankaa esikäskyn kohta 8!".

1. prikaati varautui myös miehittämään linnoitusjalkaväen asemat sekä vastaanottamaan linnakkeisiin saapuvat konekiväärit ja panssarintorjuntatykit. Kullekin aseelle tuli osoittaa väliaikaiseksi runkomiehistöksi kaksi miestä. Prikaatin muut tehtävät piti kuitenkin pystyä täyttämään, joten miehet oli osoitettava lohkovastuuseen suunnitelluista I ja II pataljoonasta. Ensisijalle oli asetettava Lemiltä ja Lappeelta kotoisin olevat. Tällä pyrittiin siihen, että linnakkeilla annettava koulutus kyettäisiin myöhemmin mahdollisesti hyödyntämään jatkosijoittamalla nämä miehet mainittuihin linnoitusjalkaväkirykmentteihin.

Operatiivisista suunnitelmista toteutukseen

Kun liikekannallepano sitten käynnistettiin 10. kesäkuuta käskemällä suojajoukot palvelukseen seuraavana päivänä, alkoi 1. prikaati yksikkö kerrallaan ryhmittyä saamansa tehtävän mukaisille paikoille. Kuten huomaatte, prikaatin pääosat oli ryhmitetty Salpa-aseman tasalle ja sen etupuolelle suojaamaan 10. divisioonan perustamista. Koska odotettua puna-armeijan hyökkäystä ei kuulunut, voitiin perustettavien joukkojen toimintaa suunnata linnoitusvalmisteluista varsin nopeasti koulutukseen.

Tarkasteltaessa 1. prikaatista Jalkaväkirykmentti 1:ksi muuttuneen joukon toimintaa päävastarinta-aseman alueella kesäkuussa 1941, on tunnistettava laadittujen operatiivisten suunnitelmien ja todellisen toiminnan ero. Rykmentti ryhmitettiin puolustuskannalle, muttei taistelunvalmiiseen ryhmitykseen. Vaikka Neuvostoliitto aloitti vihollisuudet, jatkuivat JR 1:n osalta koulutus ja kenttävarustustyöt. Rykmentti ei miehittänyt Salpa-asemaa ja eikä valmistautunut torjumaan vihollisen hyökkäystä keskeyttäen muut toimintonsa. Pelkästään rykmentin laatimaa puolustuskäskyä tutkiessa voi saada kuvan, että pataljoonat olivat puolustuksessa ja "tilanne päällä". Kyse oli kuitenkin vain suunnitelmasta, jonka toimeenpano tapahtuisi eri käskyllä. Koska vihollinen ei ollut rajaa laajamittaisemmin ylittänyt, riitti että viivytystehtävän saaneet 10. divisioonan osat olivat asemissaan rajan läheisyydessä ja että kunkin rykmentin taisteluosastot olivat taistelunvalmiina. Käytössä ollut aika käytettiin tehokkaasti hyväksi antaen joukoille koulutusta ja täydentäen Salpa-asemaa kenttälinoitteilla.

Pohdintaa

Salpa-aseman Jängynjärven suuntaan rakennetuilla linnoitteilla oli välirauhan aikana suuri merkitys 1. prikaatin ja Etelä-Karjalan kannalta. Hyvin varustettu pääasema toimi henkisenä

tukena ja fyysisenä suojana omille joukoille sekä ennaltaehkäisevänä pelotteena viholliselle. Linja ei ehkä ollut paras mahdollinen kenties tulevia offensiiveja ajatellen, mutta se ajoi asiansa aseistetun rauhan aikana, kun oli oikeasti selkeä poliittinen ja sotilaallinen uhka Neuvostoliiton suunnasta, vaikka rauha oli juuri solmittu. Sama periaate toteutui laajemmassakin perspektiivissä. Koko Salpa-asema oli tukiranka, josta ponnistaen kenttäarmeija perustettiin ja suunnattiin talvisodan pakkorauhan epäoikeudenmukaisuutta korjaamaan. Se siviiliväestö, joka asui Salpa-aseman seudulla tai joka oli ollut asemaa linnoittamassa, tiesi että kyseessä oli merkittävä järjestelmä, johon voi luottaa.

Operatiivisen suunnittelun näkökulmasta Salpa-asema tarjosi uusia mahdollisuuksia. Talvisodan kokemukset oli huomioitu esimerkiksi linnoitteiden taktisessa sijoittelussa ja teknisessä rakenteessa. Taktisesti ja operatiivisesti on merkille pantavaa, että asemaa ei ollut tarkoitus miehittää yhtymien jalkaväkijoukoilla, vaan linnoitusjalkaväellä ja linnoitustykistöllä. Operatiivisia yhtymiä ei ollut tarkoitus käyttää ja kuluttaa loppuun talvisodan tyylisesti pääpuolustuslinjalla, vaan sen takana syvyydessä. Näin olisi väistetty tulivaikutus ja kyetty suuntaamaan divisioonat joko vahventamaan hyökkäyksen kohteeksi joutuneita lohkoja tai vastahyökkäykseen suunniteltuihin sulkuasemiin tukeutuen.

Taistelujatus ja operatiiviset suunnitelmat yhdistettynä Salpa-asemaan loivat kiehtovan yhdistelmän suomalaista sotataittoa, jota ei Virolahden ja Saimaan välillä sitten koskaan jouduttu koettamaan. Kantalinnoitettuihin asemiin ryhmitettyjen linnoitusjalkaväen sekä linnoitustykistön torjuntataistelun ja vastahyökkäyksiä toteuttavien yhtymien taistelun yhdistelmä olisi ollut vertaansa vailla. Sitä ei voi verrata talvisodan katkeraan puolustus-, viivytytys- ja torjuntataisteluun eikä oikein jatkosodan suurhyökkäyksen torjuntaankaan. Suomalaisen sotataidon, sitä ilmentävän operatiivisen suunnittelun ja Salpa-aseman yhdistelmä olisi muodostanut arvaamattoman pidäkkeen maahantunkeutujalle. Voi vain arvailla, kuinka suuri pelotearvo sillä oli Stalinille ja Stavkalle, kun 10. kesäkuuta 1944 alkaneen suurhyökkäyksen menestymismahdollisuuksia heinäkuussa jouduttiin uudelleenarvioimaan. Väitän, että Suomen salpa oli nimensä veroinen.